

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
Του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου
Θράκης**

σε συνεργασία με το

**ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική
της ένταξης»**

**ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΑΤΟΜΩΝ ΣΤΟ ΦΑΣΜΑ ΤΟΥ ΑΥΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΜΕ ΝΟΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑ**

**THE IMPACT OF A PSYCHOMOTOR INTERVENTION
PROGRAM ON THE SOCIALIZATION OF INDIVIDUALS IN
THE AUTISM SPECTRUM AND WITH COGNITIVE
DISABILITY**

της

Προύφα Νίκης

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται
στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του
Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τ.Ε.Φ – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο
Πληροφορικής και Επικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της
ένταξης»

Η τριμελής επιτροπή:

1. Καμπάς Αντώνης, Καθηγητής ΤΕΦΑΑ Δ.Π.Θ.
2. Βενετσάνου Φωτεινή, Επικουρη καθηγήτρια ΤΕΦΑΑ Ε.Κ.Π.Α.
3. Δόση Ιφιγένεια, Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια Τ.Ε.Φ. Δ.Π.Θ.

Κομοτηνή/Αθήνα

2019

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να μελετηθεί η επίδραση παρεμβατικού προγράμματος ψυχοκινητικής στις κοινωνικές δεξιότητες παιδιών με αυτισμό και νοητική αναπηρία. Στη πειραματική ομάδα συμμετείχαν 6 μαθητές (4 αγόρια και 2 κορίτσια) και στην ομάδα ελέγχου επίσης 6 μαθητές (5 αγόρια και 1 κορίτσι), ηλικίας 8 έως 12 ετών. Όλοι οι συμμετέχοντες φοιτούσαν στο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Ελευσίνας. Η πειραματική ομάδα παρακολούθησε ένα πρόγραμμα ψυχοκινητικής, διάρκειας 15 εβδομάδων, ενώ η ομάδα ελέγχου το μάθημα της φυσικής αγωγής, το οποίο είναι βασισμένο στο προσαρμοσμένο αναλυτικό πρόγραμμα του Δημοτικού Σχολείου. Για την αξιολόγηση των κοινωνικών δεξιοτήτων χρησιμοποιήθηκε το «Εργαλείο αξιολόγησης για παιδιά στο φάσμα του αυτισμού στον τομέα της αλληλεπίδρασης», των Μητροπούλου, Απτεσλή και Τσακπίνη (2015). Οι συμμετέχοντες αξιολογήθηκαν στα επίπεδα της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, της βλεμματικής επαφής, της παράλληλης δραστηριότητας, της κοινωνικής ανταπόκρισης, των κανόνων, της αμοιβαιότητας- μοιράσματος και τέλος, της προσαρμογής στις αλλαγές. Από την στατιστική επεξεργασία των δεδομένων προέκυψε βελτίωση στις επιδόσεις των μαθητών της πειραματικής ομάδας για όλες τις μεταβλητές, σε σχέση με την αρχική τους επίδοση. Η έρευνα της παρούσας εργασίας έδειξε ότι η παρέμβαση μέσω προγραμμάτων ψυχοκινητικής αγωγής είναι ευεργετική και θα μπορούσε να βελτιώσει σε σημαντικό βαθμό τις κοινωνικές δεξιότητες των παιδιών με αυτισμό και νοητική αναπηρία. **Λέξεις κλειδιά:** Ψυχοκινητική αγωγή, διαταραχή του φάσματος του αυτισμού, νοητική αναπηρία, κοινωνικές δεξιότητες.

Abstract

The purpose of this study was to study the effect of a psychomotor intervention program on the social skills of children with autism and cognitive disability. In the experimental group participated 6 pupils (4 boys and 2 girls), and in the control group 6 pupils (5 boys and 1 girl), 8 to 12 years old. The participants were studying at Elefsina's Special Primary School. The experimental group participated in a 15-week-long psychomotor intervention program, while the control group participated in the physical education course, which is based on the customized curriculum of the Primary School. The "Assessment tool for children in the autism spectrum in the field of interaction", Mitropoulos, Aptesli and Tsakpini (2015) was used to evaluate social skills. Participants were assessed at levels of social interaction, vision, parallel activity, social responsiveness, rules, reciprocity-sharing and finally, adaptation to change. Statistical analysis of the data arose an improvement in the performance of the pupils in the experimental group for all variables compared to their initial performance. The research of this work aims to show that intervention through psychomotor programs is beneficial to the social skills of children with autism spectrum disorder and cognitive disabilities.

Key words: Psychomotor intervention, autism spectrum disorder, cognitive disability, social skills.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Alarcón, D. (2014). *Cultural inroads in DSM-5*. *World Psychiatry*, 13, pp. 310–313
- Allison, B., & Mac Donald, B. (1991). *Comparative effects of antecedent exercise and Lorazepam on the aggressive behavior of an autistic man*. *Journal of Autism and Developmental Disabilities*, 21(1), pp.89-94.
- American Psychiatric Association. (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th ed.). Washington, DC.
- American Psychiatric Association (2013): *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: DSM-5*. Fifth Edition: Arlington
- Asperger, H. (1991). “*Autistic psychopathy in childhood. Autism and Asperger syndrome*” Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Attwood, T. (2000). *Asperger’s syndrome. A guide for parents and professionals*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Avramidis, E., Bayliss, P. & Burden, R. (2000). *A survey into mainstream teachers’ attitudes towards the inclusion of children with special educational needs in the ordinary school in one local education authority*.
- Baglama, B & Demirok, M. (2018). *The role of physical education for children with special needs: a preview study*. *Near East University Online Journal of Education (NEUJE)*, 1(1), pp.36-41.
- Baird, G., Charman, T., Cox, A., Baron-Cohen, S., Swettenham, J., Wheelwright, S., & Drew, A. (2001). *Screening and surveillance for autism and pervasive developmental disorders*. *Archives of Disease in Childhood*, 84(6), 468-475.
- Brandshaw, J. & Sheppard, D. (2000). *The Frontostriatal Disorders: Evolutionary Adaptiveness and Neurodevelopmental Anomalous Lateralization*. *Brain and Language*, 73, pp. 297-320.
- Bellini, S., et.al. (2007). *A meta-analysis of school-based social skills interventions for children with autism spectrum disorders*. *Remedial and Special Education*, 28(3), pp.153–162. doi:10.1177/07419325 070280030401.
- Bundy, A. et.al., (2011). *The sydney playground project: popping the bubblewrap - unleashing the power of play: a cluster randomized controlled trial of a primary school playground-based intervention aiming to increase children’s physical activity and social skills*. *Public Health*, 11, pp.2-9.
- Bonder, R. (1995). *Psychopathology and Function*, (2nd ed.). Thorofore: Slack Inc.
- Carr, D. (2007). *The effects of PECS teaching to Phase III on the communicative interactions between children with autism and their teachers*. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 37(4), pp.724-737.
- Center for Disease Control and Prevention (2015). *The Autism and Developmental Disabilities Monitoring Network*.

- Dawson, P. & Kent, S.(2000). *Synthesis of native proteins by chemical ligation. Annu. Rev. Biochem*,69,pp.923–60
- Eichsteadt, C. & Lavay, B. (1992). *Physical activity for individuals with mental retardation: Infancy through adulthood*. Champaign, IL: *Human Kinetics*. pp: 389-390
- Eggetr, D.& Bertrand, L. (2002). *RZI – Raum- Zeit- Inventar der Entwicklung der räumlichen und zeitlichen Dimensionen bei Kinder im Vorschul- und Grundschulalter und deren Bedeutung für den Erwerb der Kulturtechniken Lesen, Schreiben und Rechnen*, Bergmann: Dortmund.
- Erikson, E. (1989). *Identität und Lebenszyklus*. Suhrkamp: Frankfurt
- Epstein, S., (1984). *Entwurf einer integrativen Persönlichkeitstheorie*. In Fillip, ss: 15-45
- Filipp, S. (1984). *Selbstkonzert-Forschung*. Klett: Stuttgart.
- Fischer, K., (2011a). Konzept und Wirksamkeit der Psychomotorik in der Frühförderung. *Frühförderung interdisziplinär*,30, ss.2-16.
- Fischer, K., (2011b). *Εισαγωγή στην Ψυχοκινητική*. Περιστέρι: Ίων.
- Gallahue, D., (2002). *Αναπτυξιακή φυσική αγωγή για τα σημερινά παιδιά*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Healy, S., et.al., (2018). The Effect of Physical Activity Interventions on Youth with Autism Spectrum Disorder: A Meta-Analysis. *National Library of Medicine, Vol 11*(No6), pp.818-833.
- Henderson, S., May, D. & Umney, M. (1989). An exploratory study of goal-setting behaviour, self-concept and locus of control in children with movement difficulties. *European Journal of Special Needs Education, 4*(1), pp.1-15.
- Irmischer, B., (1995): *Psychomotorik in Europa. Materialien zum Symposium Psychomotorik in Europa. Aktionskreis. Psychomotorik*, Selbstverlag: Lembo.
- Jennifer, Z, et.al.,. (2016). *Genome-wide changes in lncRNA, splicing, and regional gene expression patterns in autism*. *Nature, 540*(7633), pp.423-427
- Jordan, R. (2000). *Recall for self and other in autism: Children's memory for events experienced by themselves and their peers*. *Journal of autism and developmental disorders, 30*(1), pp.15-28.
- Jordan, R. & Powell, S. (1995). *Understanding and teaching children with autism*. London: Wiley.
- Joshi, I., Percy, M. & Brown, I. (2002). Advances in understanding causes of autism and effective interventions. *Journal on Developmental Disabilities, 9*(2), pp. 1-27.
- Kanner, L. (1943). I. *Nervous Child, 2*, pp.217-250.
- Kardas, N., Sadik, R., (2018). *An Analysis of the Effect of Educational Game Training on Some Physical Parameters and Social Skills of the Children with Autism Spectrum Disorders*. *Asian Journal of Education and Training Vol. 4*. pp: 319-325
- Kouros, H., Medina, R., & Johari, H. (1993). *Spreading rate of an unsteady turbulent jet*. *AIAA journal, 31*(8), pp.1524-1526.

- López, M. et.al., (2017). *Effects of a Program of Sport Schools on Development of Social and Psychomotor Skills of People with Autistic Spectrum Disorders: A Pilot Project*. *Journal of Education and Training Studies* Vol. 5(8), pp.167-177
- Lloyd, M., MacDonald, M., & Lord, C. (2013). *Motor skills of toddlers with autism spectrum disorders*. *Autism: the International Journal of Research and Practice*, 17(2), pp.133-146.
- Lord, C., et. al. (2000). *The autism diagnostic observation schedule-generic: a standard measure of social and communication deficits associated with the spectrum of autism*. *PubMed*, 30(3), pp.205-23
- Lord, C., et. al. (2005). *Challenges in evaluating psychosocial interventions for Autistic Spectrum Disorders*. *PubMed*, 35(6), pp.709-11
- Meckley, A., (2002). *Observing schildren's play: Mindful methods*, International Toy. Research Association: London.
- McConnell, S. (2002). *Interventions to Facilitate Social Interaction for Young Children with Autism: Review of Available Research and Recommendations for Educational Intervention and Future Research*. *PubMed*,32(5), pp.351-72
- Mcmahon, D. (1998). *Social acceptance of children with developmental handicaps Inintegrated daycamps*. Canada: University of Toronto.
- Megremi, A. (2013). *Is fever a predictive factor in the autism spectrum disorders? Medical hypotheses*, 80(4), pp.391-398
- Memari, A. et.al., (2013). *Physical activity in children and adolescents with autism assessed by triaxial accelerometry*. *Pediatric Obesity*, 8(2), pp.150-158.
- Michalis, G., & Skapinakis, P. (2003). *Epidemiology and comorbidity of obsessive–compulsive disorder in late adolescence: a cross-sectional study in senior high schools in Greece*. *International journal of psychiatry in clinical practice*, 21(3), pp.188-194.
- Moser, T. & Christiansen, K. (2000). *Die Effekte psychomotorischen Trainings auf kognitive und motorische Lernvoraussetzungen von Kindern*. *Spectrum der Sportwissenschaften*,1, pp.84-97
- Ohrt, B. (2006). *Motorisches Lernen und seine Beziehung zu weiteren Dimensionen der Kindlichen Entwicklung*. *Fruhforderung interdisziplinär*, 4, ss.145-148.
- Özdemir, M., İlkım, M. & Tanır, H. (2018). *The effect of physical activity on social adaptation and skills development in mentally disabled individuals*. *European Journal of Physical Education and Sport Science*, Vol 4 (No1), 64-71.
- Ozonoff, S., & Miller, J. N., (1995). *Teaching theory of mind: A new approach to social skills training ivdividuals with autism*. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 25, 415-433.
- Prior, M. (1987). *Biological and Neuropsychological Enigma*. *American Journal of Occupational Therapy*, 150, pp.8-17.
- Ratajczak, H. (2011). *Theoretical aspects of autism: Causes Review*. *Journal of Immunotoxicology*, 8(1), pp.68-79.
- Putkowski, S. (2009). *The National Organization for Rare Disorders (NORD) Providing Advocacy for People With Rare Disorders*. *NASN school nurse*, 25(1), pp.38-41.

- Ruble, L. & Gallagher, T. (2004). *Autism spectrum disorders: Primer for parents and educators*. National Association of School Psychologists, pp.2-6.
- Sam, K., Tong, T. & Chow, B. (2015). *Effectiveness of exercise-based interventions for children with autism: a systematic review and meta-analysis*. *International Journal of Learning and Teaching*, Vol.1(2), pp.98-103.
- Slavnić, S, Arsić, R & Lilić, L (2017). *Comparison of Psychomotor Organization on Physical abilities of deaf and hearing children*. *Sport Science 10* ,1, pp. 31-35.
- Schäfer, I. (2014). *Von den Wurzeln zur Entwicklung, Weiterentwicklung und zu aktuellen Perspektiven der Psychomotorik – Kiphard und sein Werk*. *Zeitschrift für Motopädagogik*. Schorndorf: Djurcic.
- Schmidt, N. & Denter, U. (2005). *Soziale Beziehungen im Lebenslauf*. Beltz: Weinheim.
- Schonauer, K., et.al., (2001). *The course of infantile autism through adulthood. An overview of long-term follow-up data*. *Fortschr Neurology Psychiatry*, 69, pp.221–235.
- Schubert, R., et.al., (2011). *Bewegungshits für Kinder. Motivierendes Spielen Planen, Organisieren und durchführen – Zahlreiche Spielformen für 4- bis 8- jährige als Basis für viele Sportarten*. Deutschland: eine Arbeitsgruppe für Kinder- und Kindersportarten beim Deutschen Handballverband (DHB)
- Schleien, S., Krotee, M., Mustonen, T., Kelterborn, B., & Schermer, A. (1987). *The effect of integrating children with autism into a physical activity and recreation setting*. *Therapeutic Recreation Journal*, 21(4), pp.52-62
- Staples, K. & Reid, G. (2010). *Fundamental movement skills and autism spectrum disorders*. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 40(2), pp.209-17.
- Sendlmeier, U., Knopp, K., Franken, S. (2007a). *Die psychologische Bedeutung motorischer Anregungen für die Entwicklung im Kindesalter*. *Kind Jugend und Gesellschaft*,52, pp. 2-13
- Sendlmeier, U., Knopp, K., Franken, S. (2007b). *Auswirkungen psychomotorischer Forderung auf die körperliche, cognitive und Persönlichkeitsentwicklung*. *Logos Verlag Berlin*,1, pp.17-33
- Stevenson, R., et.al., (2014). *Multisensory temporal integration in autism spectrum disorders*. *Journal of Neuroscience*, 34(3), pp.691-697
- Thiesen, P. (2013). *420 Παιδικά Παιχνίδια. Για την απόκτηση σωματικών, πνευματικών, κοινωνικών και δημιουργικών δεξιοτήτων*. Περιστέρι: Ίων.
- Teitelbaum, P., et.al., (1998). *Movement analysis in infancy may be useful for early diagnosis of autism*. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 95(23), pp.13982-13987.
- Volkmar, F. et.al., (2014). *Practice Parameter for the Assessment and Treatment of Children and Adolescents with Autism Spectrum Disorder*. *Journal of the American Academy of child & adolescent psychiatry*, Vol. 53(2), pp.237-257
- Webb, et. Al., (2004). *Effects of social skills instruction for heghfunctioning adolescens with autism spectrum disorders*. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 19, 53-62.
- Weiß, O. & Ullmann, J. (2003). *Motopädagogik*. Facultas Universitätsverlag: Wien

- Westwood, M. (2011). *QUADAS-2: a revised tool for the quality assessment of diagnostic accuracy studies*. *Annals of internal medicine*, 155(8), pp.529-536.
- Wing, A. L., (1993). The association of changes in physical-activity level and other lifestyle characteristics with mortality among men. *New England journal of medicine*, 328(8), pp.538-545.
- Wing, A (2000). *Outcome in high-functioning adults with autism with and without early language delays: Implications for the differentiation between autism and Asperger syndrome*. *Journal of autism and developmental disorders*, 33(1), 3-13.
- Wilkinson, L. (2005). *Supporting the inclusion of a student with Asperger syndrome: A case study using conjoint behavioural consultation and self- management*. *Educational Psychology in Practice*, 21, pp.307-326.
- Williams, S., Keonig, K. & Scahill, L. (2007). *Social Skills Development in Children with Autism Spectrum Disorders: A Review of the Intervention Research*. *J Autism Dev Disord*, 37, pp.1858–1868
- Zimmer, R. (1981). *Motorik und Persönlichkeitsentwicklung bei Kinder im Vorschulalter*. Schorndorf: Hoffmann.
- Zimmer, R., Dzikowski, P. (2007). Sozialkompetenz stärken - Ein Beitrag aus dem Projekt “Bewegungs- und Gesundheitsförderung in Kindertagesstätten”. *Motorik* 30(1), pp.35-43.
- Zimmer, R. (2007). *Εγχειρίδιο Ψυχοκινητικής: Θεωρία και πράξη της Ψυχοκινητικής Παρέμβασης*. Αθήνα: Αθλότυπο.
- Zimmer, R., et.al, (2008). The effects of a psychomotor training program on motor proficiency of Greek preschoolers. *European Psychomotricity*, 1 (2), pp. 3-9.
- Αναστασιάδου, Α. (2014). *Εκπαιδευτική παρέμβαση στον αυτισμό με στόχο την εκμάθηση δεξιοτήτων καθημερινής ζωής σύμφωνα με τις αρχές της δομημένης διδασκαλίας*. Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο.
- Γιαγκουδάκη, Φ., (1990). *Εισαγωγή στην ειδική αγωγή*. Α.Π.Θ. εκδ. υπηρεσία Δημοσιευμάτων. Θεσσαλονίκη.
- Γκονέλα, Ε. (2006). *Αυτισμός, αίτιο και πραγματικότητα, από τη θεωρητική εικόνα- αντιμετώπιση- αποκατάσταση*. Αθήνα: Γλάρος.
- Δράκος, Γ. Ν., Μπίνιας, Ν.Γ. (2005). *Ψυχοκινητική Αγωγή*. Αθήνα: Εκδόσεις 1^η Πατάκη.
- Δράκος, Γ., Μπίνιας, Ν. (2010). *Ψυχοκινητική Αγωγή*. Αθήνα: Εκδόσεις: 5^η Πατάκη.
- Κακούρος, Ε. & Μανιαδάκη, Κ. (2002). *Ψυχοπαθολογία παιδιών και εφήβων*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Κοκαρίδας, Δ. (2010). *Άσκηση και αναπηρία: εξατομίκευση, προσαρμογές και προοπτικές ένταξης*. Εκδόσεις: Χριστοδουλίδη.
- Κοκαρίδας, Δ. (2016). *Άσκηση και αναπηρία*. Εκδόσεις: Αφοί Κυριακίδη.
- Καμπάς, Α., Αμούτζας, Κ., Μακρή, Ε., Γούργουλης, Β., & Αντωνίου, Π. (2002). *Επίδραση της ψυχοκινητικής αγωγής με έμφαση στο χώρο και στο χρόνο στην ανάπτυξη γραφοκινητικών δεξιοτήτων στην προσχολική ηλικία*. *Άθληση και Κοινωνία*, 32, σελ. 49-57.
- Καμπάς, Α., Φατούρος, Ι., Αγγελούσης, Ν., Γούργουση, Β., & Ταξιλδάρης, Κ. (2003). *Η Επίδραση της ηλικίας και του φύλου στις Συναρμοστικές Ικανότητες στην παιδική ηλικία*. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή και τον Αθλητισμό*, 1(20), σελ.152-158.

- Καμπάς, Α. (2019). *Φυσική Δραστηριότητα & Ψυχοκινητική στην Προσχολική ηλικία*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Κούγιαλη, Γ.(1998). *Ψυχοκινητικές δραστηριότητες για νήπια και προνήπια*. Εκδόσεις: Καστανιώτη
- Κυπριωτάκης, Α.(1995). *Τα αυτιστικά παιδιά και αγωγή τους*, Ηράκλειο: Έκδοση του συγγραφέα.
- Κωνστανταρέα, Μ. (1988). *Παιδικός αυτισμός*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Μάνος, Ν. (1997). *Βασικά στοιχεία κλινική ψυχιατρικής*. University Studio Press: Θεσσαλονίκη
- Μαστρογιάννης, Α. & Κατσένη, Ε. (2009). «Ο υπολογιστής, ως εργαλείο διαμεσολάβησης, σε μαθητές με διαταραχές αυτιστικού φάσματος». *Πρακτικά 6ου Πανελληνίου Συνεδρίου της Επιστημονικής Ένωσης Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας για τη διάδοση των ΤΠΕ στην εκπαίδευση με τίτλο: Σχολείο 2.0*, 17-18 Οκτωβρίου 2009, Πειραιάς
- Μπουρνέλλη, Ν. (2006). *Κινητική Δημιουργικότητα: Ειδικό πρόγραμμα ανάπτυξης της κινητικής δημιουργικότητας για παιδιά*. Αθήνα: Εκδόσεις INNOVATION Α.Ε.
- Παντελιάδου, Σ. (2001). «Η παρουσία των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην εκπαιδευτική διαδικασία: Αποκλεισμός ή ένταξη», *Έρευνα για την ελληνική εκπαίδευση*, Κ.Ε.Ε., 21-23 Σεπτεμβρίου, Αθήνα.
- Παντελιάδου, Σ. (2005). *Σχολική ένταξη και αρτιμελισμός στην εκπαίδευση. Στο Π. Αγγελίδης (Επιμ. Έκδ.), Συμπεριληπτική εκπαίδευση: Από το περιθώριο στη συμπερίληψη (σσ. 107-122)*. Λευκωσία: Κυπροέπεια.
- Παπαγεωργίου, Β.(2013).*Θεραπευτικές προσεγγίσεις των διαταραχών του φάσματος του Αυτισμού*. Ιατροπαιδαγωγικό Κέντρο Β. Ελλάδας. Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης.
- Συμπούλου, Χ., (2006). *Άθληση στη Νοητική Καθυστέρηση*. Άρτα: Εκδόσεις της ίδιας.
- Συνοδινού, Κ. (2001). *Ο παιδικός αυτισμός, θεραπευτική προσέγγιση*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Συριοπούλου Δελλή, Κασίμος, Χ.(2015) *Αναπτυξιακά Διαγνωστικά κριτήρια και μέσα αξιολόγησης του αυτισμού και άλλων διάχυτων αναπτυξιακών διαταραχών. Παιδιατρική Εταιρία Β. Ελλάδος*, 22 (4), σελ.357-363
- Τσιάντης, Γ., & Μανωλόπουλος, Σ. (1988). *Σύγχρονα θέματα παιδοψυχιατρικής*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Τσώλη, Α. (2013). *Διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές: Αισθητηριακή ολοκλήρωση και εναλλακτικές μέθοδοι θεραπείας*. Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο.
- Τραυλός, Α. (1998). *Ψυχοκινητική ανάπτυξη παιδιών ηλικίας 2-7 χρόνων*. Αθήνα, Σαββάλας.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- Μητροπούλου, Ε., Απτεσλής, Ν., Τσακπίνη, Κ.(2015). *Εργαλείο Εκπαιδευτικής Αξιολόγησης για Παιδιά με Αυτισμό στον Τομέα της Επικοινωνίας*. Ανακτήθηκε Μάρτιος 26, 2019, από <http://www.specialeducation.gr/frontend/article.php?aid=172&cid=72>
- Καμπάς, Α.(2012). *Ψυχοκινητική: ευκαιρία για μια νέα Φυσική Αγωγή?*. Ανακτήθηκε Μάρτιος 20,2012 από <https://blogs.sch.gr/xkonstant/files/2017/11/kampas.pdf>
- Παιχνίδια με αλεξίπτωτο (2008). *Σχέδια μαθήματος/δραστηριότητες*. Ανακτήθηκε Μαρτίου 30, 2019 από http://athlitikipoed.tripod.com/sxedia_math_drast.htm

Zeitschrift für Motopädagogik und Mototherapie.(2007,Marz30).Ανακτήθηκε από <file:///C:/Users/user/Downloads/Motorik-Ausgabe-Maerz-2007.pdf>

Λασσιθιωτάκη, Μ. (2006). *Αιτιολογία του αυτισμού*. Ανακτήθηκε Απριλίου 10,2019 από <http://www.aspergerhellas.org/>

Λασσιθιωτάκη, Μ. (2006). *Χαρακτηριστικά του αυτισμού*. Ανακτήθηκε Μαρτίου 15, 2019 από <https://www.noesi.gr/>

Κουτουμάνος, Α. (2005).*Σύνδρομο Angelman. Οδηγός Διαταραχών*. Ανακτήθηκε Απριλίου 15,2019 από <https://www.noesi.gr/home>

Αλεξάνδρου, Σ. (2010). *Τι είναι αυτισμός;* Ανακτήθηκε Απριλίου 17,2019 από <http://www.proseggisi.gr/>

Κέντρα Παρέμβασης - Cyprus Autistic Association (2009).Ανακτήθηκε Μαρτίου 12,2019 από: <http://www.autismsociety.org.cy/index.php?pageid=21>.

Mayo Clinic. (2015). *Rett Syndrome, Symptoms & Causes, Diagnosis & Treatment*. Ανακτήθηκε Απριλίου 6,2019 από <https://www.mayoclinic.org/>

National Organization of Rare Disorders. (2009). *Chromosome 15, Distal Trisomy 15q*. Ανακτήθηκε 11 Απριλίου,2019 από <https://rarediseases.org/rare-diseases/chromosome-15-distal-trisomy-15q/>

Dup15q Alliance. (2015). *Understanding Dup15q. What is Dup15q Syndrome*. Ανακτήθηκε Απριλίου 13,2019 από <https://www.dup15q.org/understanding-dup15q/>

Angelman Syndrome Foundation. (2018). *What is Angelman Syndrome. Diagnosis*. Ανακτήθηκε Απριλίου 9,2019 από <https://www.angelman.org/>

Kasari, C., et.al., (1999). *Parental perspectives on inclusion: effects of autism and Down syndrome*. Ανακτήθηκε Απριλίου 12, 2019 από <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/10478729>

ΥΠ.Ε.Π.Θ. / Π.Ι. (2004). *Αναλυτικά Προγράμματα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης*. Ανακτήθηκε Απριλίου 18,2019 από http://www.pischools.gr/special_education_new/html/gr/8emata/analytika /analytika.htm

Frith, U. (1996). *Cognitive explanations of autism*. Acta Paediatrica, 85, 63-68. Διαθέσιμο στο <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1651-2227.1996.tb14280.x> Ανακτήθηκε 12/5/2019.